

широкой национально-культурной контекст. Национально-культурная детерминированность как значения, так и употребления символа более жёсткая, чем у знака.

Нередко символ пытаются определить через всеобъемлющую категорию художественного образа. Однако символ, по контрасту с образом, может воспроизводить не одно, а главные свойства обозначаемого предмета или явления. Но главное отличие символа от образа состоит в том, что для символа характерна большая общекультурная, надиндивидуальная заданность. При изучении символа в художественной литературе современные исследователи чаще всего символ делят на два типа (с разницей только в терминологии): словарные и живые, традиционные и авторские, языковые и поэтические, общие и индивидуальные, узуальные и окказиональные.

Если обратить внимание на монографические исследования

символа, можно назвать ряд исследований, например на материале английского языка работы Н.А.Шабановой, Т.А.Шкуратовой, на материале немецкого языка работу С.С.Стерлигова, посвящённую изучению устойчивых символических единиц немецкого языка в лингвистическом плане.

Таким образом, можно сделать вывод о том, символ по своему происхождению имеет прежде всего социальные и коммуникативные функции и имея многовековую историю, значительно отличается от образных средств. Для того, чтобы то или иное явление стало символом необходимо также наличие неких обширных семантических связей, глубинных исторических корней, позволяющих включить это явление в широкую национально-культурный контекст. В работе также было выявлено, что символ в сопоставительном плане не изучался как объект специального исследования.

Литература

1. Квятковский А. Поэтический словарь. - М.: Сов. энциклопедия, 1966. -С.376.
2. Краткая литературная энциклопедия. -М.: «Наследие», 1971.
3. Курганов Е. Анекдот – Символ – Миф. СПб., 2002. -С.128.
4. Логутина И. Символическая реальность Гёте. - М.: «Наследие», 2000. -С.277.
5. Лосев А.Ф. Проблема символа и реалистическое искусство. -М.: «Искусство», 1976. -С. 368.
6. Новикова М.А., Шама И.Н. Символика в художественном тексте. -Запорожье: СП «Верже», 1996. -С.172.
7. Потебня А.А. Слово и миф. -М.: «Правда», 1989. -С. 622.
8. Тахо-Годи А.А., Лосев А.Ф. Греческая культура в мифах, символах и терминах. СПб., 1999. -С. 720.
9. Хованская З.И. Принципы анализа художественной речи и литературного произведения. -Саратов: 1975. -С. 429.
10. Шабанова Н.А. Традиционное и индивидуальное в семантической структуре символа: Дис. канд. филол. наук. -Саратов: 2000.
11. Шкуратова Т.А. Семантические особенности поэтических символов: Дис. . канд. филол. наук. -Ростов на Дону: 2000.
12. Юнг К. Г. Человек и его символы. -М.: 1998. -С. 367.
13. Asmuth B., Berg-Ehlers L. Stilistik. Westdeutscher Verlag GmbH, Opladen. 2., verbesserte Auflage, 1976. -S.176.
14. Lurker M. Zur symbolwissenschaftlichen Terminologie in den anthropo-logischen Disziplinen. Beiträge zu Symbol, Symbolbegriff und Symbolforschung. -Baden-Baden: Koerner, 1982. - S. 95-109.
15. Riesel E., Schendels E. Deutsche Stilistik. -M.: Hochschule, 1975. - S.316.
16. Schwabe J. Symbolon. Jahrbuch für Symbolforschung. Band I-VII. –Basel: 1960-1971.

РЕЗЮМЕ

Мазкур маколада символнинг лингвостилистик хусусиятлари ва унинг образли воситалар билан ўзаро муносабати ўрганиб чиқилган. Тадқиқ қилинган терминнинг ўхшаш ва фарқли тарафларини аниқлашда хорижий тилшуносларнинг илмий ишлари ўрганилган.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются лингвостилистические особенности символа и его взаимоотношение с образными средствами. При выявлении схожих и отличительных свойств исследуемого термина с этими средствами были изучены научные работы ведущих зарубежных лингвистов.

SUMMARY

In the article there are considered linguo-stylistic peculiarities of the symbol and its interrelation with image means. In revealing similar and distinctive features of the investigating term with these means there were studied scientific works of outstanding foreign linguists.

ҚАРАҚАЛПАҚ ТИЛИНДЕГИ ТЕКСТ ХӘМ ОНЫҢ ТҮРЛЕРИ

Г.Д.Досжанова – филология илимлериниң кандидаты, доцент

Қ.Усенова – ассистент оқытушы

Бердақ атындағы Қарақалпақ мәмлөкетлик университети

Таянч сўзлар: оғзаки матн, ёзма матн, минимал матн, максимал матн, турғун структурли матн, эркин структурли матн, бадий матн, илмий матн, расмий матн, оммабоп матн, хикоя матмунли матн, дидактик матн, хабар-дарак мазмунли матн.

Ключевые слова: устный текст, письменный текст, минимальный текст, максимальный текст, устойчивые структурные тексты, структурные тексты с свободной структурой, художественный текст, научный текст, официальный текст, публицистический текст, повествовательный текст, дидактический текст, информативный текст.

Key words: oral text, written text, minimal text, maximum text, fixed structure texts, free structure texts, literary texts, scientific text, official text, publicistic text, narrative text, didactic text, informative text.

Текстти түрлерге ажыратыў текст лингвистика-сының тийкарғы машқалаларынан есапланады. Бул ҳаққында илимпазлар арасында туракласқан көзқараслар жок. В.Г.Адмони текстлерди сакральлық, утилитар, көркем текстлер ҳәм ғалаба хабар текстлери деп бөледі. Сакральлық текстлерге магиялық, мифологиялық, диний текстлерди киргизеди. Утилитар текстлерди төмендеги түрлерге ажыратады: 1. Илимий текстлер. 2. Өндириллик-техникалық текстлер. 3. Административлик - ҳуқық ислерине байланыслы текстлер. 4. Публицистикалық текстлер. 5. Реклама текстлери [2:183].

Текстти түрлерге ажыратыўдың және бир усылы – тилдің функционал-стистикалық өзгешелиги. Текстлер функционал-стистикалық өзгешеликлерине қарай илимий текст (илимий мийнетлер, тезис, мақала, лекция, пикирлер), көркем әдебият тексти, рәсмий ис қағазлары тексти (мағлыўматнама, қарар, буйрық, протокол, минезлеме), публицистикалық текстлер болып бөлинеди. Бизинше, текстлерди тилдің стильлик өзгешелиги тийкарында классификация ислеген мақсетке муўапық. В.Г.Адмони классификациясы бийкараға киргизилмеди. Себеби бул

классификация илимий тийкараға қурылған. Сакральлық текстлер көбинесе көркем әдебиятта, өндириллик-техникалық текстлер илимий текстлер менен қатар қолланылған-лықтан, илимий текстлердің ишинде қаралса, административлик ҳуқық ислерине байланыслы текстлер рәсмий ис қағазлары текстлеринде ушырасады. Реклама текстлеринде жәмийетлик мағлыўматлар берилгенликтен, публицистикалық текстлердің ишинде үйренген макул.

Текстлерди түрлерге ажыратыўда олардың қурылысы да нәзерде тутылыў керек. Мәселен, арзаның жазылыўында синтаксислик конструкциялар қәлиплескен тураклы орнына ийе. Ал мақала яки гүрринде бундай структуралық қәлиплесиў болмайды. Усындай өзгешеликлерине қарай текстлер типологиялық жактан: 1) тураклы структуралы текстлер (мағлыўматнама, дәлалатнама, аннотация) ҳәм 2) еркин структуралы текстлер (мақала, гүррин, роман) деп те бөлинеди.

Текст гәпке қарағанда үлкен көлемдеги катнас куралы, сөйлеў процесиниң әнеми, анық нызамлылықлар тийкарында қәлиплескен жазба тил көриниси. Коммуникация процесинде берилип атырған хабардың көлеми де текстлер типологиясы

ушын тийкар болады. Киши көлемдегі хабар ықшам түрдегі мазмунды, үлкен көлемдегі хабар үлкен көлемдегі мазмунды береді. Демек, текстте берілген информацияның көлеміне қарай: минимал текст хэм максимал текст типлеріне ажыратыу орынлы [1:275].

Мәселен, нақыл-мақал, төртліктер, хат, мағлыұматнама, арза, тилхат хэм тағы басқаларды минимал текст деп атау мүмкін. Роман, повесть, монография, диссертация, сабақлық, лекцияларды максимал тексттер сыпатында анализлеу мақсетке мууапық. Гейбир изертлеушілер нақыл-мақал, хикметли сөзлер, рәсмий ис қағазлар стилине кириуші айырым түрлерди олардың көлемі хэм дүзилісіне қарай гәпке жақынлығынан келип шыққан халда киши көлемдегі тексттер деп те атайды. Айырым мийнетлерде тексттер көлемі жағынан үшке бөлінеді: киши, орта хэм үлкен көлемли тексттер. Телеграмма, мағлыұматнама, арза, түсиник хат, исеним хат, дағаза хэм т.б. киши көлемдегі тексттерге киреди. Орта көлемдегі тексттерге аңыз, қысса, қосық, дәстан, поэмалар киреди. Үлкен көлемдегі тексттерге повесть, роман, драмалық шығармалар, трилогиялар киреди [3: 7]. Бірақ бул тәризде бөліу түсинбеушіліктерди пайда етеді. Айырым дәстанлар көлемі, ишки мазмұны жағынан романнан үлкен. Мәселен, «Алпамыс», «Гөрүғлы» сыяқлы дәстанлар көлемі хэм мазмұны тәрәпинен үлкен көлемдегі шығармалар есапланады. Яки киши көлемли қосықларды орта текст есаплаймыз ба? Улыұма бул тәризде бөліу теориялық тийкарға ийе емес. Соның ушын да текстти лингвистикада кең тарқалған екиге бөлип изерлеу тийкарында үйрениуді логикалық хэм әмелий тәрәптен мақсетке мууапық болады деп есаплаймыз.

Көркем әдебиятта минимал текст дегенде базы бир теманы жарытып беріуіне арналған, халық данышпанылығын сәулелендіретуғын нақыл-мақаллар, афоризмлер, миниатюралар, қосық хэм қосықтан кишкене үзіндилер улыұма киши көлемдегі теманы камтып алатуғын бир неше гәптерден ибарат пүтинлик түсиниледи. Тексттиң ишки тәрәпин мазмун пүтинлиги, сыртқы тәрәпин болса түрли формадағы байланыслар, синтаксислик бирліктер бирлестірип турады. Минимал текст хакқында сөз еткенде бир сөзден ибарат текст мәселеси таласлы пикирлерди пайда етеді. Айырым изертлеушілер текст бир сөзден де турыуы мүмкинлигин айтады. Мәселен, М.Хакимов «Ўзбек илмий матнининг синтагматик ва прагматик хусусиятлари» темасындағы кандидатлық диссертациясында төмендегі пикирди келтиреді. «Бәхәр...» Бул гәпти киши текст деп есаплау мүмкін бе? Бизинше, буны толық мәниде киши текст деп есаплау мүмкін. Себеби тамамланған интонация менен айтылған «Бәхәр» гәпинде «гәбияттың жанланыуы», «әтираптың көклемзарласыуы» сыяқлы жасырын мәни бар. Соның ушын да, киши текстте пикир жуумағы өз сәулесин табады. Көринип турғанындай атау гәпти текст деп көрсетуіне, тамамланған интонация, жасырын мәни, жуумақланған мазмунның бар екенлигин тийкар етип көрсетпекте. Лекин, келтирилген бул дәлилдерди текстти белгилеуші өзгешелик деп қабыл етиуге болмайды. Сондай-ақ, Н.Турниёзовтың «Матн лингвистикаси» деп аталған лекциялар текстінде текст бир сөзден, сөз дизбегинен, гәптен ибарат болады деп көрсетиледи. Бірақ биз буларды толық мәниде текст деп айта алмаймыз. Себеби, текст структуралық жақтан гәптен үлкен синтаксислик пүтинлик. Яғный текст гәптерден куралады. «Жасырын мәни сыпатында усынылып атырған мәнилер сөздің мәни структурасы менен байланыссы. Тийкарынан гәпти өзинен кейин келетуғын түсиндириуіши яки кеңейтиуіши гәптер менен бир пүтинликке айланғанда ғана текст деп атасақ дурыс болады. Егер жасырын мәниге қарап жуумақ шығаратуғын болсақ, қалеген сөзди текст деуимиз дурыс болады» [4:40]. Мәселен, «ана» деген сөзди алатуғын болсақ, бул сөздің де жасырын мәнилері жүдә көп.

Максимал текст дегенде кең көлемдегі ўақыяларды жарытыу менен жүзеге келген пүтинлик нәзерде тутылады. Көркем әдебият стилинде гүрриң, повесть, роман, эпопея сыяқлы үлкен көлемдегі шығармалар максимал текст есапланады. Максимал текст микротексттерден куралады. Ең киши пүтинлик абзацқа, ең үлкен пүтинлик болса бапларға (бөлімлерге) туура келеді. Бундай текст курамында эпиграф, сөзбасы (пролог), соңғы сөз (эпилог) сыяқлы қосымшалар да болады. Олар шығарма мазмұны хэм идеясына, сондай-ақ, теманың таңланыуы хэм жарытылыуына байланыссы қосымша түсиник болып келеді. Максимал текст көлемі

жағынан хәр қыйлы болады. Мәселен, К.Мәмбетовтың «Поскан ел» атлы тарийхый шығармасы 4 китаптан ибарат. Хәр бир бөлімге, ўақыя болып атырған жерге хэм гәп ким яки не хакқында болып атырғанына қарап атама берілген. «Зобалаң» деп аталған биринши романы «Сарайшық сапары», «Аразласқан ағайын», «Ноғайлы ели» хэм т.б. бир қанша бапларға ажыратылып көрсетілген.

Аңлатылуы мазмұнына қарай текст түрлері. Өз ара қарым-қатнас ўақтында, сөйлеп атырғанда яки жазып атырғанда жаңадан текст жаратпаймыз. Базы да басымыздан өткен яки өзимиз гүўасы болған ўақыяларды кимгедур айтып береміз. Тыңлаушыға таныс емес болған адам, қандай да бир орынды кеңірек түсиндирип беріуіне хәрекет етеміз. Базы да пикиримизди түрли дәлилдер жәрдемінде түсиндириуіне зәрүрлик сеземіз. Сәўбетлесимиздің жағдайына қарап, ақылландыруға хәрекет етип, ақыл-нәсиятымызды айтамыз. Оны турмыслық тәжірибелер жәрдемінде тәрбиялауды ямаса айтылғанлардан жуумақ шығарыуы қалеймиз. Қарым-қатнастан гөзленген мақсет информацияны тыңлаушыға жеткізіуіне қаратылған. Мақсетимизге ерисіуі ушын түрли усыллардан пайдаланамыз. Инсанлар ортасындағы қарым-қатнас усылар менен шекленип қалмайды. Инсанның туйғы-сезимлерін, азап хэм қайғыларын аңлатыу, сол арқалы тыңлаушы яки оқыушыны тәсирлендириуді қалейди. Усыннан келип шыққан халда көркем текстти төмендегі түрлерге бөлип қарау мүмкін [5:51]. 1. Гүрриң мазмұнындағы текст. 2. Сүўретлеу мазмұнындағы текст. 3. Дидактикалық текст. 4. Хабар мазмұны тект. 5. Буйрық мазмұны тект. 6. Туйғы-сезимлик тексттер хэм т.б.

Гүрриң мазмұны тектлерде автор ямаса шығарма қахарманы өзиниң басынан кеширген, еситкен, оқыған ямаса гүўасы болған бир ўақыяны айтып береді. Еске түсириулер, ертек хэм рәўиятларды гүрриң текст типине киритиу мүмкін. Гүрриң мазмұны тект өткен мәхәл формасында, биринши бет хэм көплик санда сүўретленеди. Гүрриң етилип атырған ўақыя-хәдийсе киши яки кең көлемли болыуы мүмкін. Әсте-ақырын ўақыялар раўажланып барады. Яғный, тексттиң қалыптасуында, тийкарынан, гүрриң етиуіши жетекши фактор болады. Монологлық сөйлеу бундай тексттер ушын жүдә қолайлы. Орны менен диалогқа да мүрәжәт етиледі. Бул тектлерде сүўретлеу, хабар, туйғы-сезим мазмұнындағы тексттер қабатласып келиуі мүмкін.

Сүўретлеу мазмұнындағы тексттер. Бундай текст тыңлаушыға белгисіз болған қандай да бир инсан, орын, хайўанат, предмет хэм де кубылысларды сүўретлеп беріу мақсетінде дүзиледи. Сүўретли тектте монолог жетекши орында турады. Мысалы: *Арғы жақтан тарқалған таң сағым оны пүткіллей үлкейтип көрсетип жиберди ме, яки өзи-ақ солай ма, Аманлық бул турысында әжайып бир сәркарадаға усап көринер еди. Шынында да солай. Нық денеси үстинен жамылып алған жипек шапанға зордан сыйып туласы толық болғанлығы ушын бойның узынлығы да онша билинбей, узынша бети бауырдай қызарып, шоқша сақал хэм мұрт қойылғанлығы ушын мурнының сәл-пәл үлкенлиги де билинқиқиремей, азмаз қапа болып турғанлығы ушын, ала көзлери азмаз қысыңқы еди. Бул турысында белинде қылышы болмаса да, нағыз баҳадыр екенлигин сезіуіе болады. Соның ушын да, сыны келісип қалған бул адамды батыр деп, яки бий деп атаса да боларлықтай.* (К.Мәмбетов «Түркистан»).

Бул мысалда сүўретлеу объект – инсан яғный Аманлық хакқында.

Дидактикалық тексттер. Кимгедур үгит-нәсият айтыу, оны турмысқа тәрбиялау яки айтылғанлардан жуумақ шығарыуға үйретиу тийкарында дүзилген текст дидактикалық текст делинеді. Мақсетке ерисіуі ушын нақыл-мақал, афоризм, хәр қыйлы турмыслық ўақыялар, рәўиятлардан үлги сыпатында пайдаланылады. Оларды текст ишине ендириуі усыллары болады. Мысалы: *Әллекимнің қолында сипсе көрип, оны сипсекеш, екінши биреудің қолында дуутар көрип, оны сазенде десең, қәтелериң аз болыуы итимал, ал үшінши биреудің жақсы бир сөз айтқанын еситип, оны бирден-ақ данышпан деп билсең, бирден қәтелесесең. Кисини көбирек тыңламай, ол туұралы жуумақ шығарма.* (Т.Қайыпбергенов «Қарақалпақпан-тәуекелшимен».)

Дидактемаларды келтирүүден мақсет ақыл-нәсият беріу, машқалалы мәселени шешіуіне көмеклесіу, қандай да қыйын жағдайдан шығуы жолларын көрсетуі, туұры жолды табыуды келтирилген мысалдан ибрат алыу болып табылады.

Хабар мазмунлы текстлер. Қандайда бир ўақыя-хәдийсе хаккында хабар бериў мақсетинде дүзилген текст есапланады. Көркем текстте информацияның берилиўи өзине тән тәризде болады. Әпиўайы хабардан өзгешеленеди. Эстетикалық мақсет болады. Гүрриң, сүүретлеў, дидактикалық текст түрлерин курамында келеди. Мәселен, Ш.Уснатдиновтың “Дәў кемпир” повестинде Айымгүлдин жасаў шараяты хаккында мынадай хабар бериледи: Айымгүл усы елдин арқа батысында, үлкен канал менен «Ақ жап»тың ашасындағы бийик жерде «ақ шол»дай жайы бар, үй қапталында мийўе бағы, бағында жүзими бар Сейтжан машинының қызы еди. Ол киси әкесинен мийрас қалған тигиў машинасын жаслай үйренип, дәслеп жеңил-желпи кийим тиге баслаған. Урыстан соңғы жыллары немецлерден басып алынған олжалар тарқатылған. Соның бир бөлегі усы жерлерге жетип, сол «трофей» деп аталған олжалардан «Зингер» тигиў машинасы Сейтжанға тийискен. Соннан баслап ол жақын әтирапқа, заманға сай кийимлер тигип сататуғы болған. Кәсип ийеси жүдә байып та кетпейди, аштан да өлмейди делинеди.

Буйрық мазмунлы текстлер. Буйрық мейилиндеги гәлперден дүзилген, қандай да бир исти орынлатуў яки мәсләхәт бериўге арналған текст типине буйрық мазмунлы текст делинеди. Мысалы:

1. Dáwletov A., Dáwletov M., Qudaybergenov M. Házirgi qaraqalpaq ádebiy tili. Sintaksis. -Nókis: 2009.
2. Филиппов К.А. Лингвистика Текста. -Санкт-Петербург: 2008.
3. Киличев Э. Матннинг лингвистик таҳлили. -Бухоро: «Бухоро университети», 2000, 6-7-б.
4. Qurbonova M., Yuldoshev M. Matn tilshunosligi. -Toshkent: 2014.
5. Muhamedova S., Sapariyozova M. Matn lingvistikasi. -Toshkent: 2011.

Әдебиятлар

РЕЗЮМЕ

Мақолада матн типлари ҳақида сўз юритилган. Унда матнлар ҳажм белгисига, структурасига, стилистик хусусиятлари, ифода мақсади ва мазмун белгиси асосида типларга ажратиб ўрганилган. Ҳажм белгисига кўра максимал ва минимал матнларга, структурасига кўра турғун структурали ва эркин структурали матнларга ажратилган. Ҳикоя мазмунли, дидактик, хабар мазмунли, тасвирий, буйруқ, ҳиссий мазмундаги матнлар мисоллар асосида таҳлил қилинган.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена типам текстов в каракалпакском языке. В ней приведены различия между текстами согласно объёму, структуре, стилистическим особенностям и содержанию. По объёму тексты бывают максимальные и минимальные. Согласно структуре, тексты разделены на устойчивые и свободные. Автор проанализировал тексты повествовательного, дидактического, описательного и эмоционального содержания, а также тексты приказы.

SUMMARY

The article is devoted to the types of texts in the Karakalpak language. It gives some statements about the volume structure, stylistic peculiarities and plot of the text. According to the extent the text is divided into maximal and minimal. According to the structure the texts may be stable and free. The author of the article analyzed the texts of the narrative, didactic, descriptive, emotional content, and also texts-decrees.

ИЛМИЙ УСЛУБ УСЛУБИЙ БЕЛГИЛАРИНИНГ СЎЗ БИРИКМАСИ САТҲИДА ИФОДАЛАНИШИ (атрибутив бирикмалар мисолида)

Э.Хўжаниёзов - филология фанлари номзоди, доцент
Ажиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институтини

Таянч сўзлар: атрибутив бирикма, вазифавий услублар, услуб, услубшунослик, услублараро, услублар ичра, семантик доира, қўлланилиш, услубий хусусиятлар.

Ключевые слова: атрибутивное словосочетание, функциональные стили, стиль, стилистика, межстилевой, внутрителиевой, семантические круги, употребление, стилиевые особенности.

Key words: attributive word combination, functional styles, stylistics, interstyle, in-branch, semantic circles, usage, style features.

Ҳар бир услубда тил бириклари ўзининг алоҳида вазифасига, семантик-стилистик хусусиятларига эга бўлади. Бу илмий услубда атрибутив бирикмаларнинг нутқ талабига мос шаклланишида, лексик тўлғазилишида ўзининг ёркин ифодасини топади. Илмий услубда бу бирикмаларнинг вазифаси, конкретлаштиришнинг шакл ва усуллари, алоҳида ўзига хосликка эга. Чунки бу услубнинг асосий хусусияти объектив борлиқни мантиқ нуқтаи назаридан таҳлил қилишдир. Ундаги ҳар бир ифода киши ақлига, мантикий фикрлашга йўналтирилган бўлади. У ўз объекти ҳақидаги тушунчаларни факат конкрет формадагина эмас, балки маълум гипотезалар, тахминлар, умумий тушунчалар, мавхумлиқлар шаклида бериши ҳам мумкин. Унда ҳар бир фикр конкрет кузатишга, тажрибага асосланган бўлса ҳам унда ўша конкрет ҳолатдан умумийлик идрок қилиниб, барча шунга ўхшаш ҳолатлар ҳақида фикр юритилади. Мавхумлик илмий тафаккурнинг олий формасидир. У барча конкрет ҳолатларни умумлаштиради. Шунинг

учун ҳам илмий услубнинг асосий хусусияти унинг абстрактлигида кўринади [1:102]

Илмий услубда ҳар бир олдида турган конкретлаштирувчи элемент унинг яқка, конкрет белгиларини кўрсатмайди, балки ўша предметдаги барча, умумий белгилар тўғрисида фикр юритади. Атрибутив бирикмалардаги бу мавхумлик, умумийлик ҳар бир атрибутив бирикмада яққол кўзга ташланади. Масалан: Бирор жисмга бир қанча кучлар қўйилган бўлса, булар кучлар системаси деб аталади. Жисмнинг ҳаракати бирор сабаб билан чекланган бўлса, бу жисм эркин жисм дейилади. (М.Т.Ўрозбоев. Механика, 30-бет) [2]. Бу мисоллардаги жисм, кучлар, сабаб сўзлари ўзларига конкретлаштирувчи унсур олган бўлса ҳам улар текстда ҳеч қандай конкретлиқка эга бўлмаган, яъни уларда алоҳида яқка жисмлар, кучлар, сабаблар ҳақида фикр юритилмайди. Улар шаклий жиҳатдан конкретлаштирувчи эга бўлсалар ҳам ўзларининг умумий маъноларида қолганлар. Шунинг учун ҳам илмий нутқда конкретлаштириш бадий ва оғзаки нутқ